
	ECONOMIES' HORIZONS Економічні горизонти DOI: doi.org/10.31499/2616-5236 Homepage: http://eh.udpu.edu.ua		ISSN 2522-9273 (print) 2616-5236 (online)
---	--	---	--

UDC: 343.37:336.717.1

JEL Classification: G21, K42, L14

DOI: [10.31499/2616-5236.3\(25\).2023.287998](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(25).2023.287998)

Oleh Bondaruk, National Academy of Security Service of Ukraine

PhD (Economic Sciences), Instructor of the Chair of Financial-Economic Security

**ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИСТИЧНИХ ТА
СЕПАРАТИСТСЬКИХ ПРОЯВІВ – ОСНОВИ ГАРАНТУВАННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
COUNTERACTION TO FINANCING TERRORISM AND SEPARATISM
MANIFESTATIONS AS BASES FOR GUARANTEE OF ECONOMIC
SECURITY OF THE STATE**

Анотація Обґрунтовано, що активізація тероризму та сепаратизму в Україні, яка відбувалась протягом останніх років актуалізує завдання боротьби з його фінансуванням. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад різних аспектів фінансування терористичних проявів та сепаратистської діяльності як загрози економічній безпеці держави та визначення напрямів протидії тероризму та сепаратизму. Визначено фактори впливу на розвиток тенденцій щодо фінансування тероризму та сепаратистської діяльності. З одного боку, подальше зростання міжнародного обігу капіталів, бізнесу та людських потоків в умовах глобалізації зберігає можливості для акумуляції та відмивання коштів, для ведення терористичної та сепаратистської діяльності. З іншого боку, саме протидія фінансуванню тероризму стала одним із небагатьох напрямків міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом, що мало реальні успіхи у підвищенні загальної прозорості фінансових систем і потоків. Обґрунтовано, що ключова роль у системах та каналах фінансування тероризму та сепаратизму остаточно може перейти до сфер найбільш активної взаємодії формальних та неформальних систем акумуляції коштів.

Abstract. It is justified that the activation of terrorism and separatism in Ukraine that has been occurring in recent years highlights the need to combat financing. The activity aimed at identifying channels of financial support for terrorist and separatist activities, as well as effectively blocking them, becomes one of the key directions in ensuring the economic security of the state. The object of this

research is to deepen the theoretical and methodological foundations of various aspects of financing terrorist activities and separatist actions as threats to the economic security of the state, and to determine directions for opposing terrorism and separatism.

Factors influencing the development of trends in terrorism financing and separatist activities have been identified. On the one hand, the continued growth of international capital, business, and human flows in the context of globalization occurs alongside persistent disparities in the development of financial-economic systems in different countries and regions and the shadow component of the global economy. This maintains opportunities for the accumulation and laundering of funds and for conducting terrorist and separatist activities at various levels. On the other hand, counterterrorism financing has become one of the few directions of international cooperation in the fight against terrorism, with real successes observed not in reducing terrorism financing, but in increasing the overall transparency of financial systems and flows, and intensifying international pressure on offshore entities etc.

It proves that the key role in the financing of terrorism and separatism systems and channels may ultimately shift towards the area of the most active interaction between formal and informal money accumulation systems. National and international measures for long-term counteraction to terrorism financing should take into account the control of channels within both the formal financial and banking system, other legal financial agents, commodity flows and services, traditional money transfer systems, as well as other informal mechanisms.

Key words: counteraction to financing, terrorism and separatism manifestations, economic security of the state, terrorism, separatism, separatist activity

Ключові слова: протидія фінансуванню, терористичні та сепаратистські прояви, економічна безпека держави, тероризм, сепаратизм, сепаратистська діяльність

Постановка проблеми.

Тероризм та сепаратизм залишається глобальною загрозою для національної безпеки окремих країн, займає особливе місце серед міжнародних проблем. Активізація тероризму та сепаратизму в Україні, що відбувалась протягом останніх років актуалізує завдання боротьби з його фінансуванням. Діяльність щодо виявлення каналів фінансової підтримки терористичної та сепаратистської діяльності, а також ефективного їх блокування стає

одним із ключових напрямів забезпечення економічної безпеки держави. Адже, саме припинення фінансування тероризму та сепаратистської діяльності блокує можливість для здійснення терористичних актів, не надає змоги забезпечити відповідну підготовку терористів, їх технічне оснащення та здійснювати інші необхідні витрати.

Превентивні заходи для забезпечення національної безпеки є одними із ключових інструментів політики України, адже спалах

тероризму та сепаратизму, що стався ще у 2014 році та широкомасштабна військова агресія російської федерації 2022 року, загострили питання ефективного контролю за каналами фінансування сепаратизму та терористичних проявів з метою вчасного їх виявлення. Використання фінансових схем та інструментів відмивання грошей ускладнює процес контролю за рухом фінансових потоків, які використовуються для фінансування тероризму та сепаратистської діяльності, що вимагає постійного вдосконалення методів та інструментів для його протидії.

Відсутність єдиного підходу до визначення сутності та причин виникнення і поширення тероризму та сепаратизму, нові реалії та тенденції застосування цифрових технологій під час підготовки терористичних актів та сепаратистської діяльності, наявність подвійних стандартів у правозахисній практиці у галузі боротьби з тероризмом та сепаратизмом, зумовлює важливість та актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що на світовому рівні відсутній нормативно-правовий акт, який би давав універсальне визначення понять тероризму та сепаратизму. За визначенням, наданим у Шанхайській конвенції про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом та екстремізмом [1], тероризм визначається як загроза або реальне застосування сили незаконними організаціями, які домагаються своїх політичних, соціальних і релігійних цілей

шляхом насильства і залякування. Вважаємо, що термін «тероризм» має двозначні концептуальні значення. Так, на думку Річарда Джексона: «у літературі досліджень з тероризму існує понад 200 визначень тероризму» [2]. Боаз Ганор [3] визначає тероризм як: 1) засоби діяльності – це насильство та /або загроза застосування насильства;

2) мета діяльності – політична (зміна уряду, зміна апарату уряду, отримання політичних поступок); 3) метою терористичної акції є навмисно вбиті цивільні особи [3]. Перевагами такого визначення є те, що терористична діяльність обґрунтовується не тільки використанням насильства, а й загрозою його застосування. За трактуванням Глобальної бази даних з тероризму (GlobalTerrorism Database (GT D)): тероризм – це загроза або дійсне використання незаконної сили та насильства недержавним суб'єктом з метою досягнення політичної, економічної, релігійної або соціальної мети, шляхом використання страху, примусу або залякування.

Дослідженню питань фінансування терористичної та сепаратистської діяльності приділяли увагу також вітчизняні вчені та практики. Так, О. Баранов розглядає проблему фінансування тероризму як загрозу національній безпеці держави, також звертає увагу на специфіку матеріального забезпечення терористичних організацій [4]. В. Малий в своїх дослідженнях звертає увагу на джерелах фінансування тероризму та на інструменти фінансового

моніторингу, які можуть використовуватися для запобігання процесам фінансування тероризму [5]. На судовій практиці розгляду справ щодо фінансування тероризму акцентують свою увагу В. Кононенко та Л. Новікова [6]. І. Цюприк досліджує специфіку виявлення способів фінансування тероризму у процесі розслідування злочинів [7]. Ризик фінансування тероризму розглядають також як складову частину ризику відмивання грошей [8].

Слід зазначити, що в науці визначено взаємозв'язок між незаконною та контрабандною діяльністю, з одного боку та фінансуванням тероризму та сепаратизму з іншого [9].

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад різних аспектів фінансування терористичних проявів та сепаратистської діяльності як загрози економічній безпеці держави та визначення напрямів протидії тероризму та сепаратизму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основа аналізу тероризму ХХІ століття полягає не так у фіксації якогось усталеного статичного факту, як у спостереженні за досить динамічними процесами розвитку основних форм тероризму та сепаратизму на різних рівнях світової політики. Серед цих процесів – транснаціоналізація, різка нерівномірність у розподілі терористичної активності по країнах, постійне формування нових умов для спалахів тероризму, особливо в зонах великих регіональних конфліктів, еволюція

його переважних ідеологічних форм, видозміна тактичних організаційних моделей та методів фінансового, а також інформаційного забезпечення терактів.

Розглянемо основні сучасні тенденції у сфері тероризму та сепаратизму у глобальному контексті. Так, значна частка тероризму у світі пов'язана зі збройними конфліктами, що характеризуються довгостроковими тенденціями. У глобальному контексті застосування терористичних методів має нелінійний, частково хвилеподібний характер. Його динаміка визначається взаємодією асиметричної та комунікативної складових тероризму на конкретному етапі розвитку суспільства, міжнародних відносин, технологій. Така взаємодія, в умовах зростаючої глобальної політичної, соціально-економічної та інформаційно-технологічної взаємозалежності може набувати найнесподіваніших форм та генерувати нові форми, умови, масштаби застосування терористичних методів та проявів сепаратизму.

Можна назвати основні тенденції у сфері сучасного тероризму: на початку ХХІ ст. терористична активність у світі перебуває на значному піднесенні; зростає смертність від тероризму; терористична активність вкрай нерівномірно розподілена по регіонах світу; відбувається подальша транснаціоналізація тероризму на різних рівнях світової політики; на перший план за рівнем активності, смертоносності та

рівнем транснаціоналізації вийшов тероризм релігійно-екстремістських форм; зростає кількість організаційних форм тероризму на різних рівнях, від локального до глобального; зміцнюється зв'язок тероризму з тіньовою економікою, відбувається перехід багатьох терористичних угруповань на самофінансування; розвиваються тактичні прийоми, засоби та методи технічного, фінансового та інформаційного забезпечення тероризму.

Глобальний індекс тероризму – це щорічний рейтинг, який оцінює 163 країни за чотирма показниками, зваженими за п'ять років. Цими чотирма факторами є: кількість терористичних інцидентів, кількість загиблих з вини терористів, кількість травм, заподіяних терористами, загальна матеріальна шкода, заподіяна тероризмом.

Тероризм проявляється в різних формах, що походять від різних груп із різними намірами. Хоча в сучасному світі прояви тероризму спостерігаються в більшості країн, значна частка терористичної активності сконцентрована лише у двох регіонах, які лідирують з величезним відривом від інших – на Близькому Сході та у Південній Азії. За підсумками 2022-го року до списку країн, що найбільше постраждали від тероризму увійшли: Афганістан, Буркіна Фасо, Сомалі, Малі, Пакистан, Сирія, Ірак, Нігерія (рис.

1). Імовірно у довгостроковому плані можливе збереження такої сильної диспропорції у регіональному розподілі терористичної активності загалом та можливий також її певний перерозподіл за рахунок значного зростання тероризму в інших регіонах.

Тенденція до концентрації більшої частини терористичної активності у світі в зонах лише кількох найбільших, інтенсивних і сильно транснаціоналізованих збройних конфліктів у 1-2 регіонах світу має довгостроковий характер. При цьому терористична активність, в набагато менших масштабах і нижчій інтенсивності, продовжує поширюватися, у тому числі й у країнах та регіонах, де її рівень був мінімальним. З березня 2014 року на території України незаконно діють терористичні організації «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка». Так, Україна за підсумками 2014 року різко піднялася в рейтингу тероризму з 51 на 12 місце за рік. В 2014 році Україна увійшла до двадцятки країн, яким найбільше загрожує тероризм, і мала найвище зростання індексу тероризму у регіоні за минулі 15 років. За підсумками 2015 року по індексу тероризму Україна посіла 11 місце, 2016 року – 17 місце 2017 – 21, 2018 – 24 місце, 2019 і 2020 роках – 36 місце, в 2020 році в Україні індекс тероризму склав 4,692 [11].

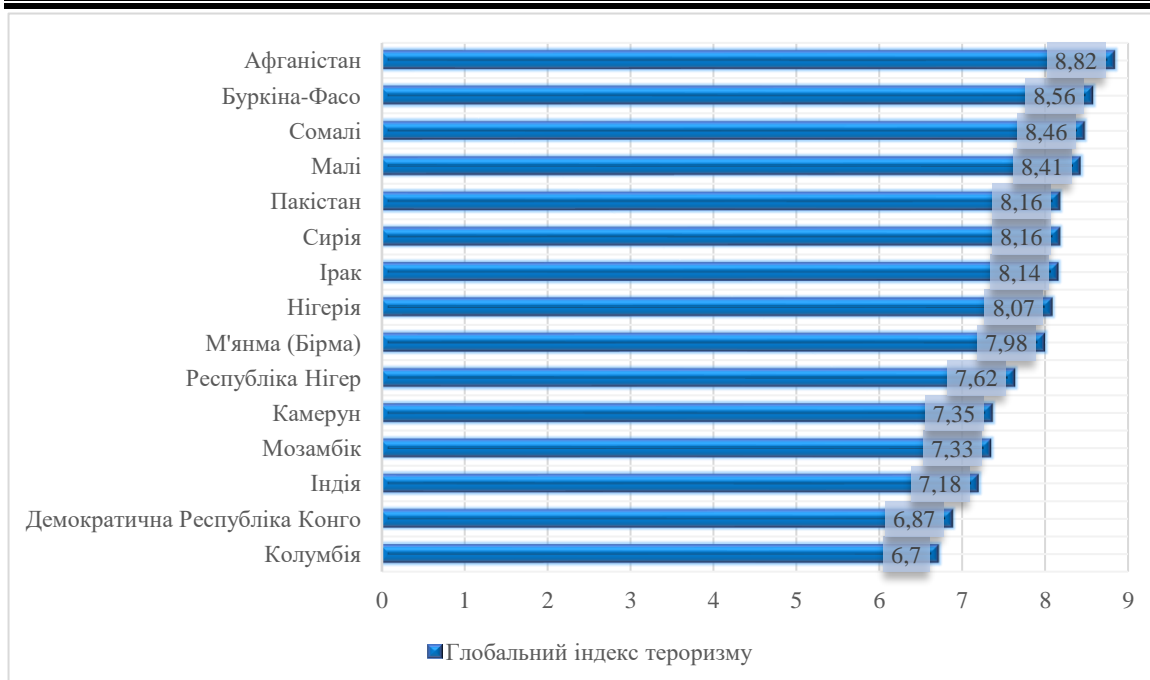

Рис. 1. Глобальний індекс тероризму в 2022 р. [10].

Зазначимо, що сепаратизм в Україні за своєю суттю направлений на відділення частини територій від материкової України, тобто він не є сепаратизмом в енциклопедичному розумінні цього поняття, рухом на релігійне або етнічне відособлення шляхом отримання автономії чи створення незалежної держави, а є прихованою формою іредентизму проти українського етносу, яка направлена на знищення держави, а також на підкорення українців та анексії українських земель.

Згідно Методики національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні [12], загрозами системи протидії легалізації (відмиванню) коштів та фінансуванню тероризму вважаються особи або групи осіб, об'єкти, діяльність, які в сукупності або окремо спроможні завдати шкоди державі, суспільству та економіці. Відповідно до цієї ж

Методики вразливостями є фактори, що створюють умови для виникнення й реалізації загроз, а також сфери, в яких загрози можуть реалізуватися.

Фінансові ресурси є необхідними для вербування нових учасників терористичних та сепаратистських об'єднань, розробки та удосконалення нових технічних засобів ведення терористичної та сепаратистської діяльності, забезпечення підтримки населення як на території ведення такої злочинної діяльності, так і за кордоном. Значні фінансові ресурси витрачаються на пошук прихильників, бойову підготовку учасників терористичних об'єднань, створення та удосконалення матеріально-технічної бази (придбання приміщень, військової техніки, а також засобів зв'язку та негласного отримання інформації, на підтримку комп'ютерної мережі,

закупівлі зброї, розробку нових схем та засобів отримання доходів тощо).

Зазначимо, що характерними ознаками сучасної терористичної діяльності, у багатьох випадках, є стійкість, організованість, а також здатність до модернізації, повним або частковим самофінансуванням. Для протидії та боротьби з тероризмом особливе значення має Міжнародна конвенція «Про боротьбу з фінансуванням тероризму», яка була прийнята Резолюцією 54/109 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1999 року. Ця Міжнародна конвенція ратифікована Законом України «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму» від 12 вересня 2002 р. № 149-IV [13].

Одним із об'єктів, на які націлений тероризм та сепаратистські прояви є національна безпека держави як стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, а також суспільства і держави, за якого забезпечується захист суспільства від вчинення терористичних актів. З метою організації ефективної протидії тероризму пріоритетними напрямками в діяльності держави є створення та подальше удосконалення законодавства у сфері протидії тероризму, яке б враховувало сучасні загрози терористичної та сепаратистської діяльності, створювало основи для забезпечення національної безпеки держави.

В умовах невизначеності, нестабільності, воєнного стану, зниження рівня захищеності національних інтересів держави

виникає необхідність вчасного виявлення загроз та ефективної протидії ризикам відмивання коштів та фінансування тероризму та сепаратизму.

Наразі, основними напрямками протидії ризикам відмивання коштів на фінансування тероризму та сепаратизму має бути виявлення фінансових операцій та осіб пов'язаних з фінансуванням тероризму, сепаратистської діяльності та військовою агресією з боку російської федерації проти України. (в тому числі фінансуванням діяльності диверсійно-розвідувальних груп; колабораційною діяльністю; фінансуванням публічних закликів осіб до зміни конституційного ладу в країні або змін меж її території чи зміни державного кордону України). Зокрема, у I півріччі 2023 року сума зупинених фінансових операцій та заблокованих коштів на фінансування перелічених напрямів діяльності становить близько 3,3 млрд гривень.

Фінансування тероризму та сепаратизму становлять стратегічні загрози для економічної безпеки держави. Такі явища часто пов'язані з корупцією, організованою злочинністю, торгівлею людьми, а також наркотиками та зброєю – відмивання коштів і фінансування тероризму та сепаратизму є явищами, які підривають саму основу верховенства права та демократії, водночас збільшуючи загрози національній та економічній безпеці держави.

Відмивання коштів можна охарактеризувати як процес, за допомогою якого злочинці

створюють певну видимість легітимності доходів, які в основному були отримані злочинним шляхом. Це явище, стає глобальним, так за даними Стратегії MONEYVAL щодо протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (на 2023-2027 роки) [14] з поточними оцінками відмивання коштів у всьому світі від 500 мільярдів доларів до 1 трильйона доларів, що має катастрофічні наслідки для світової економіки та суспільства [14].

Активна терористична діяльність можлива лише за достатнього її фінансування. Необхідність припинення фінансування тероризму та сепаратизму стало причиною прийняття в 1999 році в Нью-Йорку Міжнародної конвенції ООН «Про боротьбу з фінансуванням тероризму». [14].

Процес фінансування тероризму та сепаратизму можна поділити на три етапи: залучення коштів; переміщення одержаних коштів; напрями використання коштів. У свою чергу, кожен із етапів вимагає спеціального методичного підходу до вивчення та вироблення заходів протидії.

Останнім часом використовувались численні способи залучення грошових коштів з метою фінансування тероризму та сепаратизму, такі випадки необхідно вивчати для оперативного попередження можливості фінансування терористичних організацій. Так, зокрема поширені такі способи залучення фінансових

ресурсів для терористичної діяльності: отримання доходів через приватні пожертвування; використанням банківських платіжних карток [15], незаконне використання некомерційних організацій; доходи від злочинної діяльності; контрабанда товарів; пограбування банків; наркоторгівля; викрадення людей з метою отримання викупу; державна підтримка тероризму; збір коштів через соціальні мережі.

Широко використовуються такі способи переміщення коштів для терористичної та сепаратистської діяльності: перекази коштів через банківські установи; небанківські системи переказу грошей та цінностей; транскордонне переміщення готівки. Щодо напрямів використання коштів, то найбільш поширеними є такі, як: проведення терористичних операцій; пропаганда та вербування; навчання та підготовка; виплата грошового утримання та компенсацій членам терористичних організацій.

Висновки. Критичний погляд на розвиток тенденцій щодо фінансування тероризму та сепаратистської діяльності дозволяє зробити висновок, що в найближчі роки на цей розвиток вплинуть дві групи факторів. З одного боку, подальше зростання міжнародного обігу капіталів, бізнесу та людських потоків в умовах глобалізації відбувається поряд із збереженням різких нерівномірностей у розвитку фінансово-економічних систем у різних країнах та регіонах і тіньової складової на всіх рівнях світової економіки. Це зберігає можливості

для акумуляції та відмивання коштів, більш ніж достатніх для ведення терористичної та сепаратистської діяльності будь-якого рівня. З іншого боку, поки що, саме протидія фінансуванню тероризму стала одним із небагатьох напрямків міжнародного співробітництва у боротьбі з тероризмом, що мало реальні успіхи. Ці успіхи, однак, спостерігаються не у скороченні фінансування тероризму як такого, а у підвищенні загальної прозорості фінансових систем і потоків, посилення міжнародного тиску на офшори тощо.

З урахуванням впливу цих та інших довгострокових факторів, ключова роль у системах та каналах фінансування тероризму та сепаратизму остаточно може перейти до сфер найбільш активної взаємодії формальних та неформальних систем акумуляції коштів. У центрі національних та міжнародних заходів щодо довгострокової протидії фінансуванню тероризму мають бути саме канали як формальної банківсько-фінансової системи, інших легальних фінансових агентів, товарних потоків та послуг, традиційних систем переказу коштів, так і інших неформальних механізмів.

За всієї важливості систем фінансування, найбільш динамічно розвивається саме інформаційно-комунікаційне забезпечення терористичної та сепаратистської діяльності. Йдеться не просто про прискорене використання терористами новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, а про більш складне і менш технічно вразливе поєднання таких новітніх засобів і технологій (особливо у сфері фінансування поширення ідеологічного екстремізму, розширення аудиторії та посилення інформаційно-політичного ефекту терактів) з традиційними засобами та методами. Критичне значення інформаційно-комунікаційних аспектів тероризму може зростати не лише через загальну динаміку розвитку інформаційного суспільства. Інформаційно-комунікаційні аспекти все більше будуть нести додаткове навантаження, що виходить за межі функцій інформації та зв'язку, відіграючи зростаючу роль як у процесі радикалізації та створення груп екстремістів, з яких виходять майбутні терористи, так і у безпосередній координації терористичних операцій.

References

- Shankhaiska konventsiia po borotbi z teroryzmoz, separatyzmoz ta ekstremizmoz. URL: <https://www.mid.ru/tv/?id=1686630&lang=ru> [in Ukrainian].*
- Jackson, R. (2008). An Argument for Terrorism. Perspectives on Terrorism. Vol. 2, 2, 25-32.*
- Ganor, B. (2002). Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? Police Practice and Research. Vol. 3, 4, 287-304.*
- Baranov, O.P. (2018). Finansuvannia teroryzmu yak zahroza natsionalnii bezpetsi. Investytsii: praktyka ta dosvid. Derzhavne upravlinnia – Investments: practice and experience. Governance, 9, 108-112 [in Ukrainian].*
- Malyi, V.Yu. (2016). Rol finansovoho monitorynhu v zapobihanni ta protydii finansuvanniu teroryzmu. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seria:*

- Ekonomika i menedzhment – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and management, 17, 143-147 [in Ukrainian].
- Kononenko, V.P., Novikova, L.V. (2018). *Finansuvannia teroryzmu – zahroza dlia mizhnarodnykh vidnosyn. Praktyka mizhnarodnoho sudu OON ta sudu YeS*. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni VN Karazina. Serii: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm – Bulletin of Kharkiv National University named after VN Karazin. Series: International relations. Economy. Local studies. Tourism, 7, 55-59 [in Ukrainian].
- Tsiupryk, I. V. (2016). *Sposib finansuvannia teroryzmu yak obstavyna, shcho pidliahaie dokazuvanniu v kryminalnomu provadzhenni*. Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav – Legal journal of the National Academy of Internal Affairs, 1, 44-54 [in Ukrainian].
- Khvalinskyi, S.O. (2014). *Otsinka kryteriiv ryzyku vidmyvannia koshtiv ta finansuvannia teroryzmu v Ukraini v umovakh hlobalizatsii*. Naukovi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Economic Sciences, 7 (1), 156-159 [in Ukrainian].
- Fiammenghi, D. (2011). *The Security Curve and the Structure of International Politics. A Neorealist Synthesis*. International Security. Vol. 35, 4, 126-154.
- Global terrorism index 2022, top 50 countries. URL: <https://www.statista.com/aboutus/our-research-commitment>
- Global terrorism index 2020 MEASURING THE IMPACT OF TERRORISM. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf>
- Metodyka natsionalnoi otsinky ryzykiv vidmyvannia koshtiv ta finansuvannia teroryzmu v Ukraini (onovlena 2021 roku). URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%9D%D0%9E%D0%A0/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/metodyka2021.pdf>. [in Ukrainian].
- Pro ratyfikatsiiu Mizhnarodnoi konventsii pro borotbu z finansuvanniam teroryzmu: Zakon Ukrainy vid 12.09.2002 r. №149-IV. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/237236_237301
- Stratehiia MONEYVAL shchodo protydii vidmyvanniu koshtiv, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia (2023-2027 roky). URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/sxvaleno-strategiyu-MONEYVAL-na-2023-2027-roki-ta-deklaracziyu-visokogo-rivnya-shhodo-prioritetiv-MONEYVAL.html> [in Ukrainian].
- Bondaruk, T. H., Bohrinovtseva, L. M., Bondaruk, O. S. (2023). *Shakhraistvo iz vykorystanniam bankivskykh platizhnykh kartok yak sposib finansuvannia teroryzmu ta separatyzmu*. Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine, 2, 4-13 [in Ukrainian].